

és nem hozta meg a nagy történelmi sorsfordulót átfogóan ábrázoló „nagy” regényt, vitathatatlanul elősegítette vagy siettetten néhány valódi élményekből táplálkozó, igényes, szép regény, vallomás és visszaemlékezés napvilágra jövetelét. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1970.*)

BENKŐ ÁKOS

MÁNDY IVÁN: MI VAN VERÁVAL?

Forgatom a vékonyka kötetet, és próbálok válaszolni a címre, a cím bujkáló részvétet és közönyt, mohó érdeklődést és türelmetlenséget együtt szólaltató kérdésre. Mert ez a kérdés, a mindennapi társalgás sablonfordulata annyiféleképpen hangzik, ahányan kimondják. Ezt kérdezik az érettségi bankettre összegyűlt öregdiákok volt osztálytársukról, a barátok a rég látott barától melegedő szívvel, de a pletykás száj is ezt suttogja, az értetlen is így beszél. Mándy rejtett lírai alkat, a kérdés, amelyet a közös főhős köré csoportosított történetek címéül választott, nem a hideg-rideg részvétlenséget jelzi, hanem a szorongó-együttérző érdeklődést, egy mai lány életútjának kanyarait, útvesztőit követi bennük.

Egy éve olvastam az *Egyérintő* írásait. Amikor a Várhegyi Vera alakja köré épített világgal ismerkedtem, önkéntelenül azt kutattam, mit találok bennük, ami azok folytatása, mi az új. Az *Egyérintő*-ben elbúcsúzott-e a külvárosok népétől, az álmodozó, elveszett tétlenektől, haszonlesőktől és vagányoktól? Az új könyvben szembeütnő, hogy a hősök „szociális helyzete” megváltozott, egy átlagos pesti külvárosi házban élnek. Az apa kereskedelmi utazó, az anya otthon van, Vera középiskolát végez, kirakatrendező lesz. Nem szegények, de alig van több annál, amit már szegénységnek tartanánk. Lakásuk nagy, az egyik szobában gyakran van társbérlet, akit szinte családtagnak tekintenek. A szobák fala feketére füstölődött, régi lakók ittélének nyomait őrzi. Az ablakközben elnyűtt, otfelejtett sál. Az előszobában a szekrény tetejéről régi újságok potyognak, minden tárgy, bútort elhasznált, megöregedett. Ha vendég jön, kisasztalt, terítőt a szomszédból kérnek, a barátnőtől ékszer kölcsönöznek. Vera, a nagylány az anyja ruháit hordja, minden új darabot felvesz, állandóan ügyeskednie kell, hogy ne lepleződjék le a barátnők, barátok előtt.

Arcok és nevek villannak fel körülöttük, Szabolcs, Feri, Csipesz, Gyurika, Bakacsi. Tízszor, százszor hangzik el ugyanaz a mondat. Fergetes energia hajtja őket reggeltől estig, Veráék lakásában mindig csapódik egy ajtó, szól a telefon, robognak a konyhából az előszobába, a társbérletől a fürdőszobába, az iskolába, az Ördög konyhájába, örökös terveznek valamit, készülnek valahová, „nyüzögnek”.

A huszonegy novellában annyi figura vonul fel, hogy kitelne belőlük egy vasikos regény valamennyi szereplője. A történés olyan kevés, hogy egy hagyományos novella is alig kerekednék belőle. Ez a vonás a korábbi Mándy-írások vonásait őrzi. A mennyiségileg megnövekedett mozgás nem változtatta meg a szereplők lehetőségeit, a célszerű tevékenység hasznos energiái forgácsolódnak szét benne. A munkát valamennyien unottan vagy ideig-óráig tartó lelkesedéssel végzik, sem feloldódást, sem sikert nem jelent számukra, csak átmenet az időöltés, a hobby és a munka közt. Feri művészambíciókkal kirakatrendező, Gyuri technikai munkatárs a tévében, de az igazi önálló filmre készül, Bakacsit Vera is kineveti a novelláért; fejére olvassa, kitől lopta. A félemberek keserősége, konoksága, megrekedtsége lázong bennük. Mindentől irtóznak, ami megszokott, „unalmas”, de az újításban a groteszk félmegoldásig jutnak el. A riasztó lakást úgy változtatják meg, hogy a cserépkályhára csíkokat festenek, régi reklámplakátokat aggatnak a falra.

Úgy vélem, Mándy a plakátdiszlettel a régi és az új szereplők közötti szellemi-morális rokonságot jelzi, mert ezek is közhelyeket ismételtetnek, cselekvés helyett

beszélnek, terméketlen álmodozók, mint azok. Néhány más motívum is figyelmeztet az egybehangzásra. Szabolcsék lakása a régiből itt maradt világ eleven múzeuma; a régi idők mozijának szerepét a televízió tölti be; legfőképpen azonban azzal hangsúlyozza a rokonságot, hogy az írói látás egynemű a korábbival. Mándy humánuma, részvéte, problémaérzékenysége változatlan. Vallomása, hogy hősei „életében a kezds, a bukás, az újrakezds, a csalódás olykor szánni valóan tragikus, néha groteszk”, ezekben az írásokban is érvényes. A különbség abban van, hogy ott a *kitaszítottak*, az útfélre állítottak, itt a *különválók* érdeklik. Az új írások ezt a lényeges különbséget nem érzékeltetik, hanem azt hirdetik törvényszerűségként, hogy az ilyen fajta élethelyzet nem társadalmi, hanem alkati-pszichológiai jelenség, vannak emberek, akik magányra, sikertelenségre, csalódásra, elkallódásra predesztináltak.

Az író szívesen mentené fel őket ezzel a felelősség alól, botlásaikba, kísérleteikbe az értelmes, szép életre való törekvést látja bele. Szívesen hitetné el, hogy Vera, a mai tizenévesek képviselője értékesebb ember a többinél, hogy lázongása önállóság, szertelensége szabadságvágy, néhány közhelyes maximája (ne légy unalmas, ne hátrálj meg) az új erkölcs. Vera azonban legszabadabbnak, legmodernebbnek tetsző vonásaiban ugyanolyan konzervatív, mint anyja vagy nagyanja lehetett. Egyénisége feloldódik, képlékennyé válik a férfiakkal való kapcsolatában. Amikor Szabolccsal „fut”, a beatzenéért rajong, az Ördög konyhájában a tánc extázisát éli át, nézeteiben, életimusában a fiúhoz idomul. Feri mellett hallgataggá, otthonülővé válik, a szórakozás helyett a művészet érdekli, mi több, életfilozófiája van. Disszidálásáról annyit mondanak el, hogy rokonlátogatásra ment Kölnbe, és ott ragadt. Ebben az összehasonlító nyelvészet iránti vonzódásában bizonyos Hans Jürgennek lehetett szerepe.

Kicsit kegyetlenre rajzolt kép ez, talán Mándy szándékaival sem egyezik, mert ő érezhetően szereti Verát kapkodása, felelőtlenége, életpazarlása ellenére. Igaz, hogy az embert csak hibáival együtt szerethetjük. A rossz gyereket csak a szülei érthetik meg a szívükkel. Mándy ennek az alaknak ilyen megértő szülője, nekem Várhegyi Vera idegen maradt. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

KARDOS JÓZSEF

RÁKOSY GERGELY: A KOLORÁDÓBOGÁR

Vannak bogarak, amelyeknek megvan az a jó tulajdonságuk, hogy ha csak közelít hozzájuk az ember, máris halottnak tettetik magukat. Ezt a képességet úgy kifejlesztették magukban, hogy reflexszerűen ehhez a passzív ellenálláshoz folyamodnak akkor is, ha nem fenyegeti őket veszély. Olyanok tehát, mint az az író, aki meg se várja, hogy kritikusai dicsérni vagy korholni fogják-e, már előre védekező pózba áll. S néha-néha bele is merevedik ebbe a görcsös védelmi állásba.

Úgy tesz tehát, mint Rákosy Gergely, aki új regényének hetedik oldalán megpróbál kifogni néhai s jövődöbéli kritikusain azzal, hogy főhősével elmondhatja a védőbeszédet: „Van nekem egy íróféle barátom, sok mindent mesél, sok mindenről beszélgetünk, s ezért jól tudom, hogy, ha ezt a kis visszaemlékezésemet mondjuk regénynek szánnám, akkor a lektorok, szerkesztők stilstörésre, mellékvágányra hivatkozva menthetetlenül kifogásolnák az ilyesféle ürgés kitérőket, de hát szerencsére nincsenek irodalmi ambícióim, s így a magam kedvére azt írok le, amit akarok...” Ez a kis kitérő — amelyből de sok van még — nem is szúrna szemet, ha Gábor csak maga elé mormogná a szavakat, ha tehát az író nem venne tudomást arról, hogy hőse megpróbálja majd kijátszani az úgynevezett irodalmiság törvényeit,